

Ekeberga kyrkogård

Schaktningsövervakning 2019

Ekeberga 3:1, Ekeberga sn, Lessebo kommun, Kronobergs län, Småland

Johan Åstrand

Arkeologisk rapport 2019:18

MUSEIARKEOLOGI SYDOST
– en del av Kalmar läns museum

Ekeberga kyrkogård

Schaktningsövervakning 2019

Ekeberga 3:1, Ekeberga sn, Lessebo kommun, Kronobergs län, Småland

Författare	Johan Åstrand
Copyright	Kalmar läns museum 2019
Redaktion	Helena Victor, Stefan Siverud
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	1400-352X

Abstract

Keywords: cemetery, wooden church

In May 2019 a renovation of a 19th-century gravestone was done at Ekeberga cemetery in the eastern part of the province of Småland. The gravestone is placed in the part of the cemetery where the medieval church has been situated.

Small trenches were dug and also a part of the cemetery wall was taken down due to the renovation. The diggings were done under archaeological supervision. No remains of the old church or the old cemetery were found.

Innehåll

Abstract	4
Sammanfattning	7
Inledning	9
Topografi och fornlämningsmiljö	10
Syfte och genomförande	11
Resultat	15
Tolkning och åtgärdsförslag	17
Referenser	18
Tekniska och administrativa uppgifter	19

Karta över Kronobergs län med platsen markerad.

Sammanfattning

I samband med reoveringen av gravmonumentet över släkterna Wickenberg och Angerstein på Ekeberga kyrkogård har Museiarkeologi sydost utfört en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Denna utfördes i maj 2019. Gravmonumentet är utformat som en brant gravkulle krönt med en pelare. Runt gravkullen finns en kvadratisk stensockel. Vid reoveringsarbetet handgrävde man ett smalt schakt på insidan

av stensockeln till monumentet. Man plockade dessutom ned ett mindre parti av kyrkogårdsmuren ned till samma nivå som markytan på murens utsida. Inom de grävda partierna påträffades inte någon äldre markyta eller några äldre lämningar. Några ytterligare arkeologiska åtgärder har därför inte föreslagits. Undersökningen gjordes enligt beslut av Länsstyrelsen och på uppdrag av Lessebo Hovmantorps pastorat.

Figur 1. Plan över undersökningsplatsens läge i den södra delen av Kosta samhälle. Den aktuella ytan är markerad med en vit ring. Bakgrundskarta ESRI.

Inledning

Vid Ekeberga kyrka har Svenska kyrkan, Lessebo – Hovmantorps pastorat, utfört en renovering av ett större gravmonument som ligger inom kyrkogårdens södra del där även den äldsta kyrkan har legat (fig. 1). I samband med detta efterfrågade Länsstyrelsen en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Denna har utförts av Museiarkeologi sydost/Kalmar läns museum. Det renoverade gravmonumentet är rest över medlemmar av för släkterna Wickenberg och Angerstein. Dessa innehade Kosta glasbruk under slutet av 1700- och början av 1800-talet. Monumentet är utformat som en brant kulle med en kolonn rest på krönet. Kullen omges av en stenram i huggen granit. Graven anlades 1806 och är belägen inom det som idag är kyrkogårdens sydligaste del. Platsen för den äldre kyrkan i Ekeberga låg inom denna del av kyrkogården och gravmonumentet uppfördes inom den äldre

kyrkogårdens sydöstra hörn. Schaktningsövervakningen gjordes med tanke på att äldre lämningar med anknytning till den äldre kyrkan eller kyrkogården kunde finnas dolda under mark. Undersökningen har bekostats av Lessebo – Hovmantorps pastorat.

Schaktningsövervakningen utfördes i början av maj av Johan Åstrand. Denna gjordes vid två tillfällen vara ett var ett återbesök för inmätning. Sammanlagt tog det arkeologiska arbetet ungefär en halv dag. Uppdraget utfördes enligt beslut från Länsstyrelsen och på uppdrag av Lessebo Hovmantorps pastorat. De aktuella åtgärderna är knutna till ett länsstyrelsebeslut som grundar sig på 2 kapitlet 11§ i Kulturmiljölagen rörande fornlämningar. Dokumentation av renoveringsarbetet har inte ingått i uppdraget.

Topografi och fornlämningsmiljö

Ekeberga socken ligger i en skogsbygd som av ortnamnen att döma har befolkats under den medeltida expansionen. Socknen omnämns första gången i ett brev från år 1395 (Larsson 1981:410). Den äldre träkyrkan var belägen inom det som idag är kyrkogårdens södra del. Från 1754 finns en beskrivning av den äldre träkyrkan som i storlek och proportioner kan jämföras med Granhults kyrka (Aronsson & Ullén 1983:18). Efter det att Kosta glasbruk anlades på 1740-talet blev kyrkan för liten och byggdes ut åt väster. Den nuvarande kyrkan, även den byggd i trä, uppfördes 1824–26. Kyrkogården utökades efterhand så att platsen för den nya kyrkan kom att bindas samman med den gamla kyrkogården och den äldre kyrkplatsen. Det Wickenberg/Angersteinska gravmonumentet anlades när den gamla kyrkan fortfarande var i bruk och låg då inom den äldre kyrkogårdens sydöstra del.

Den äldre kyrkan och kyrkogården är avbildade på en tidig karta från 1696 (LMS Ekeberga 1696, LMA 07-EKE-54). Man ser där en schablonritad kyrka inom en mindre kyrkogård med rektangulär form (fig. 2). Kyrkogårdsmuren har haft öppningar i norr och söder. Strax söder om kyrkogården låg den gård som var knuten till kyrkan, Ekeberga stom. Varken denna eller senare kartor ger någon detaljerad bild av kyrkan och kyrkogården. I en artikel i Ekeberga hembygdsbok har Holger Kusel studerat den äldre kyrkans placering utifrån bland annat den nämnda kartan (Kusel 2008). Någon mer exakt placering av den äldre kyrkan anser han dock inte är möjlig att ange.

Figur 2. Geometrisk delineation 1696. Utdrag ur lantmäterikarta från 1696 där man ser den äldre kyrkan och kyrkogården i Ekeberga. Lantmäteristyrelsens arkiv.

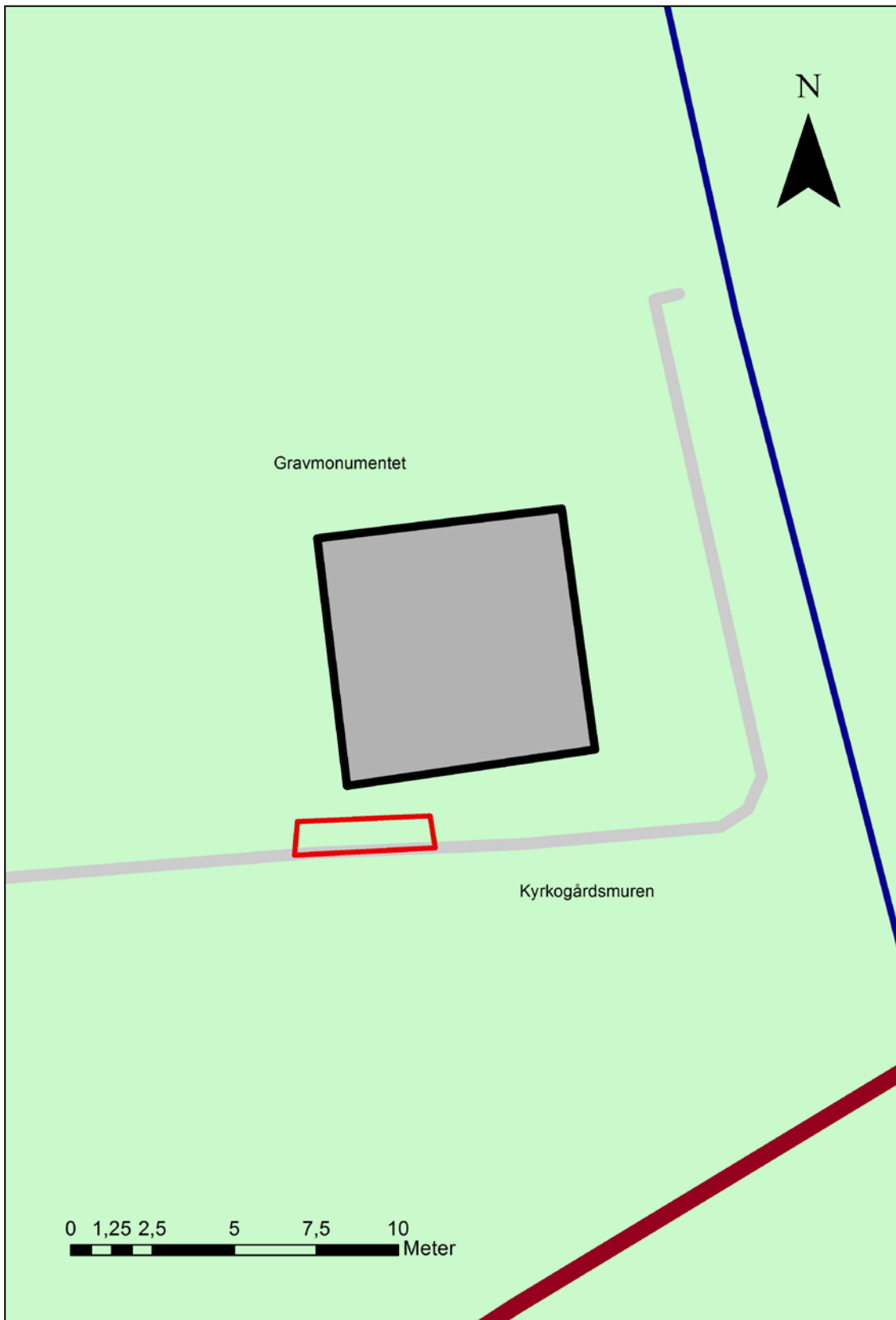
Syfte och genomförande

I Länsstyrelsens förfrågningsunderlag angavs att syftet med undersökningen var att dokumentera eventuella fornlämningar som framkommer i samband med markarbeten. I undersökningsplanen angav Museiarkeologi sydost även att schaktningsövervakningen kommer att vara inriktad på att finna spår efter eventuella äldre konstruktioner som murar, husgrunder eller annat som kan höra samman med den äldre kyrkplatsen eller kyrkogården. Eftersom monumentet anlades när den äldre kyrkan fortfarande var i bruk kan man dock utesluta att lämningar från denna kyrka finns inom det aktuella området. Det finns dock andra typer av byggnader eller konstruktioner som man kan påträffa inom en kyrkogård inklusive rester efter en eventuell äldre träkyrka.

De markarbeten som skulle utföras i samband med restaureringen av gravmonumentet berörde dels själva sockeln till monumentet, dels ett parti av kyrkogårdsmuren (fig. 3). Vid renoveringen lade man delvis om stenramen som omger gravmonumentet genom att handgräva ett smalt schakt på stensockelns insida varefter man kunde rätta stenarna och förbättra grunden (fig. 4). Detta ingrepp var mer begränsat än vad som var

angivet i underlagshandlingarna där man angett att man skulle gräva ett 0,5 meter brett och 0,5 meter djupt schakt runt hela sockeln. Man hade även angett att man skulle gräva ett bredare schakt mellan gravmonumentet och den södra kyrkogårdsmuren vilket enbart gjordes i en mindre omfattning. Däremot tillkom en reparation av kyrkogårdsmuren som demonterades längs ett 4 meter långt parti sydväst om gravmonumentet. Allt som allt blev markingreppen mer begränsade än planerat.

Efter samråd med de hantverkare som utförde restaureringsarbetet gjordes schaktningsövervakningen efter det att man grävt till avsett djup inom de aktuella ytorna. Detta gjordes med tanke på att markarbetet med sin slutliga utformning inte innebar att man grävde sig ned under en äldre marknivå och en fullgod en schaktningsövervakning kunde göras på detta sätt. Ingreppen dokumenterades genom inmätning, beskrivning och fotografering. Inmätningar gjordes med RTK-GPS. Innan schaktningsövervakningen gjordes genomfördes även en mindre kartstudie samt en genomgång av bakgrundsmaterial omkring kyrkan och kyrkogården.

Figur 3. Plan över gravmonumentet och den angränsande delen av kyrkogården. Det demonterade avsnittet av kyrkogårdsmuren är markerat.

Figur 4. Vid renoveringsarbetet togs smala handgrävda schakt upp på insidan av den stensockel som omger gravmonumentet. Foto taget från nordöst.

Resultat

I samband med renoveringsarbetet grävde man på insidan av den kvadratiska stensockel som omger gravmonumentet. Stensockeln består av kantställda stenar som mestadels har en längd av omkring 1 meter, en höjd av 0,4 meter och en bredd av 0,2 meter. Stenarna var i regel huggna på alla sidor och flera hade borrhål. Grävningen var gjord för hand och enbart en smal remsa innanför sockeln var grävd i de partier där man behövde åtgärda skador. Längs stensockelns östra sida hade man grävt ett ca 4,5 meter långt parti i den norra delen. Vid den norra sidan fanns ett grävt parti längs en 2,5 meter lång sträcka i väster. Längs den västra sidan hade man grävt längs större delen av stensockeln men i de flesta partier inte särskilt djupt. Vid den södra sidan av stensockeln hade man enbart grävt längs ett mindre parti i öster. De smala grävda partierna hade ett djup av som mest 0,4 meter. Enbart sten- och jordfyllning framkom och inte i något fall hade man grävt ned till orörd nivå. Några äldre lager var därför inte berörda av grävningen i anslutning till stensockeln. Vid mitten av den västra sidan kunde man i nedgrävningskanten skymta ingången till gravmonumentet som utgjordes av en ca 1,5 meter bred öppning täckt med en större sten (fig. 5).

I det parti av kyrkogårdsmuren som ligger söder om gravmonumentet hade man plockat ned

ett ca 4 meter långt parti av kyrkogårdsmuren (fig. 6). Kyrkogårdsmuren har här en rak stensatt utsida medan insidan är förhöjd och övergår i en gräsbevuxen slänt. Murens utsida består av stenar med en storlek av omkring 1 meter och dessa var satta med en rak sida utåt. Fler av stenarna hade borrhål. Murens insida bestod av 0,1 till 0,4 meter stora stenar utan inslag av spräckta stenar eller stenflis. Det är möjligt att denna fyllning kan vara från en äldre, omlagd kyrkogårdsmur. I det aktuella partiet var muren nedplockad till en nivå av 0,8 meter räknat från murens topp. Denna nivå motsvarade markytan på murens utsida. I det nedplockade partiet var enbart stenfyllning synlig i markytan och någon äldre markyta fanns inte bevarad.

Sammanfattningsvis kunde man konstatera att man inom de grävda partierna i anslutning till gravmonumentet och kyrkogårdsmuren inte nådde ned till någon äldre orörd markyta. Några äldre lämningar med anknytning till kyrkogård eller den äldre kyrkan påträffades inte. Några fynd påträffades inte heller i samband med schaktningsövervakningen. I budgeten fanns resurser avsatta för att vissa analyser men eftersom det inte framkom några äldre lämningar har dessa inte behövt utnyttjas.

Figur 5. Gravmonumentets västra sida med det handgrävda partiet. På denna sida av gravmonumentet finns nedgången till den underliggande gravutrymmet. Foto taget från norr.

Tolkning och åtgärdsförslag

Vid schaktningsövervakningen kunde man konstatera att några äldre lämningar inte berördes av de markarbeten som utfördes i samband med renoveringen av gravmonumentet över medlemmar av släkterna Wickenberg och Angerstein. Grav-

monumentet ligger inom den del av kyrkogården där den äldre kyrkan och kyrkogården har legat men några spår efter anläggningar med anknytning till dessa påträffades inte. Några fortsatta arkeologiska åtgärder har därför inte föreslagits.

Figur 6. Ett parti av kyrkogårdsmuren söder om gravmonumentet plockades ned i samband med renoveringen. Foto taget från väster.

Referenser

Andersson, A. & Ullén, M. (red.) 1983.
Medeltida träkyrkor. 1, Småland samt
Ydre och Kinda härader i Östergötland.
Stockholm: Riksantikvarieämbetet.

Kusel, H. 2008. Ekeberga gamla kyrka.
Ekeberga. 2006/2007:10–19.

Larsson, L. -O. 1981. Småländsk
bebyggelsehistoria. 1, Från vikingatid till
Vasatid, 1, Varend, 4, Norrvidingfe och
Uppvidinge härader. Högsolan i Växjö.

Kartor

Geometrisk delineation Ekeberga stom 1696.
Lantmäterimyndigheternas arkiv 07-EKE-54
(konceptkarta)

Geometrisk delineation Ekeberga stom
nr 1 1696. Lantmäteristyrelsens arkiv
(renovationskarta)

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-234-2017
Kalmar läns museums dnr:	33-17-2018
Projektnummer KLM:	A1830
Uppdragsgivare:	Svenska kyrkan, Lessebo Hovmantorps pastorat
Landskap:	Småland
Kommun:	Lessebo
Socken:	Ekeberga
Fastighet:	Ekeberga 3:1
Fornlämningsnr:	
Ekonomisk karta:	5F0f
X koordinat:	6298801 (N)
Y koordinat:	524316 (E)
Latitud:	56.832406
Longitud:	15.398487
M ö h:	225 m ö h
Fältarbetstid:	5 tim
Antal arbetsdagar:	0,5 dagar
Maskintid:	
Personal:	Johan Åstrand
Foto, Du-nummer:	Du314:1-13
Fynd:	Några fynd påträffades inte vid undersökningen
Analyser:	-
Tidsålder:	Medeltid, sen historisk tid
Dokumentation:	All dokumentation förvaras på KLM.
Inmätning:	RTK-GPS Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem SWEREF 99 TM och RH2000.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

